

Z důvěryhodných zdrojů člověk zjišťuje, že jsme prožili měsíc „globálního varu“, kdy jsme byli svědky extrémních teplot nejen ve středozemní, byť Skotové mohou – z teplotního hlediska – mluvit přicházejícím podzimu. Zároveň svědky poznání, že místa, která jsou běžně zledovatělá, tají. Kdo je viníkem této situace člověk? Příroda? Bůh? V době covidu jsem rozmlouval o problematice vody, tedy i života s Jiřím Malíkem působící ve východních Čechách, kde se snaží citlivě připravit zdejší malebný Zdoňov v broumovském výběžku na klimatickou změnu a zajistit dostatek vody pro nejen tuto lokalitu. Věří, že se jeho projekt Živá voda ujme i v jiných částech země a obstojí i v dalších krajinách světa. Kráčí odhodlaně a s jasnou představou. Sám přiznává, že dosáhl toho, co potřeboval, i když skeptik by se mohl ptát: bude to dostačovat?

Dialog vznikl v době koronavirové.

MS: *Pane Malíku, co vás přivedlo k tématu vody? Jak se občanský aktivismus může uplatnit právě v této oblasti?*

JM: K otázkám vody jsem se dostal ještě před revolucí v roce 1989. Zabýval jsem se ochranou podobné tekutiny, a to mlékem. Na Broumovsku se stala velká chyba ohledně nátěru silážních věží. Barva totiž obsahovala PCB. Pracovníci mlékárny zjistili, že se tyto látky v mléce vyskytovaly, protože se vážou na tuky. V té době jsem pracoval jako vedoucí obchodu a cestovního ruchu v Teplicích nad Metují. Pečoval jsem o obchod. V mlékárnách pančovali mléko, tedy mléko silně závadné ředili mlékem zcela bez závad. A já jsem se to dozvěděl.

MS: *Jak jste na tuto skutečnost reagoval?*

JM: Byl jsem osloven ředitelem mlékáren, neboť on tuto skutečnost nehodlal dál snášet. Poprosil mě, zda bych s tím nemohl něco udělat. Měl jsem na starosti 8 obchodů Jednoty a napsal jsem k mléku visačku, kde bylo uvedeno: nedoporučuji pro vlastní spotřebu, protože obsahuje rakovinotvorné látky PCB. Tím se rozpoutal ve východních Čechách velký regionální problém. I přes tlaky, které na mě byly vyvíjeny, jsem vše ustál.

MS: *Zřejmě šlo o vaše první větší ekologické vítězství, že?*

JM: Ano, problém se napravil. Přiznám se, že jako geodet jsem přírodu nechtěl chránit, ale pouze jsem v ní chtěl být. Uvědomil jsem si, že stát a mnoho lidí ničí přírodu, a proto ohrožují nás i zdraví našich dětí. Rozhodl jsem se, že s tím budu něco dělat. Vydal jsem se mapovat zdejší černé skládky. Následně jsem docházel na správu CHKO Broumovsko, která vznikla v roce 1991. „Otravoval“ jsem je dostatečně. Pracovali ve třech lidech a nějaké skládky vůbec nechtěli řešit. Sami mi dali na výběr, jestli se stanu, či ne státním úředníkem. Díky kauze s mlékem mě oslovila Ekona Náchod, podzemní organizace. Souhlasil jsem se spoluprací.

MS: *Jaké bylo vaše směřování po roce 1989?*

JM: Nastoupil jsem do hnutí Duha. Tam jsem začal paralelně se státní praxí řešit ochranu ozónosféry.

MS: *Kdy jste přišel k vodě?*

JM: Později, a to v CHKO Broumovsko, kde jsem se snažil, aby stát v územní chráněné oblasti revitalizoval vodní toky.

MS: *Naplňoval stát svůj záměr?*

JM: Této instituci se to nedařilo 20 let. Následně jsem byl „vyhozen“ pro nadbytečnost. To mi

pomohlo, abych se dostal na „volnou nohu“. V té době jsem založil spolek „Živá voda“, jehož cílem bylo prosazení zadržování vody v krajině. V té době se to nedařilo, protože revitalizace krajiny teprve začínaly. Postupně jsme získali zkušenosti, vydali jsme publikace a navrhli jsme renaturalizaci mrtvých ramen Labe. To se nám nepodařilo. V roce 2012 jsme založili spolek Koalice STOP HF, uskupení proti hydraulickému štěpení břidlicových plynů, abychom uchránili vodu před metodou, která – podle našeho zjištění – byla nejnebezpečnější, jelikož se při tom užívala chemie, mající dopad na znečištění půdy. Také bychom měli uvést i kyanidové loužení zlata atd. Přiznávám, že jsme šest let bojovali, ale přesto jsme možná prohráli. Vytvořili jsme koalici, k níž nám pomohly i obce. Vcelku jsme zachránili prostředí, kde pobývalo kolem 1,8 milionů lidí. Tím pádem jsme odvrátili jedno z nebezpečí pro Českou republiku, srovnatelné s válečným konfliktem.

MS: *Kdy jste začali kampaň podporující celoplošné zadržování vody v krajině?*

JM: Naše společenství se pustilo v roce 2015 – 2016 do projektu celoplošné zádrže vody.

MS: *Jak se vám daří získávat lidi se stejným směřováním, zdravou drzostí a jasným cílem? Ptám se proto, že mnozí z nás jsou pasivní. Musíte mít kolem sebe ty, kteří se nebojí struktur. Jak kolem sebe získáváte věrné, ale zároveň kriticky smýšlející?*

JM: Celkem se mi to dařilo. Musíte se prosadit na veřejnosti a internet nám pomáhá, protože síťování probíhá nádherně. Lidé si mě zázračně našli. Pouze musíte být vidět na sociálních platformách.

... Na poli ochrany ozónu ...

MS: *Vy jste začínal s jiným palčivým tématem.*

JM: Šlo o návštěvu existujícího Mladého světa a redaktora Marka Šálka. Nastínil jsem mu problém, začali jsme společně psát článek, který jsem nazval: Slunce – zlý Bůh. Poprosili jsme, jestli by nám někdo nepomohl. Svou kampaní jsme oslovili drogerie, výrobní podniky a politiky. Snažili jsme se o jednotné vedení, které by poskytlo lidem servis. Uspěli jsme tím, že všichni táhli za jeden provaz. Vlastně jsme dělali zázraky. V pár lidech jsme přečíslili ministerstvo životního prostředí, Státní zdravotní ústav. Musela být spuštěna kontrola brýlí, zdali mají UV filtr. Pro veřejnost jsme obnovili solární laboratoř dr. Vaníčka, který v Hradci Králové měřil stav ozónosféry, ovšem ministerstvo zdravotnictví tyto skutečnosti ignorovalo. Jeho zjištění ukázala, že jsme nad Českou republikou měli ozónovou díru, kde hrozilo poškození zraku i rakovina kůže. Od této doby se pravidelně hlásí ozónové zpravodajství.

MS: *Máte-li jasný cíl, aktivní spolupracovníky, dosáhnete vytyčených cílů.*

JM: Vlastně jsme dosáhli všeho, čeho jsme mohli. Po poradě s nějakými nevládními organizacemi jsme napsali zákon, třebaže právě nevládní instituce tvrdily, že ten zákon není k napsání, poněvadž nemají odpovídajícího právníka, který by ho sepsal.

MS: *Jak vy – jako neprávnik, jste si s ním poradil? Pokud vím, ani někteří právníci si formulovat zákon netroufají.*

JM: Vypravili jsme do Sněmovny s transparenty, vyšel pan Tomáš Ježek. Říkáme mu, že je potřeba schválit zákon o ochraně ozónosféry. Tvrdil: nic takového, na to není čas. Ptal jsem se ho, jak lidé z ulice mohou psát zákon? Prý můžeme napsat teze, které se převedou do tvaru zákona. Se zákonem mi také pomohl soudce. Řešila se také otázka zákazů výroby freonů. Nesmíme opomenout skutečnost, že jsme byli významný znečišťovatel, například Spolchemie v Ústí nad Labem. Usiloval jsem o lidský přístup a raději bych zpoplatnil výrobu. Naše návrhy byly přísnější než v Americe. Ani jsme se neinspirovali.

MS: *Jaké to mělo dopady na české společnosti?*

JM: Spolchemie začala mít velké obtíže, byla přivedena k úpadku.

MS: *Měli jste prostor pro tvorbu, která by asi v současné době byla omezena.*

JM: Rozhodně, přesto jsme donutili Sněmovnu i Senát, aby se tím poslanci i senátoři zabývali, aby se vytvořilo veřejné slyšení. Cílem bylo připravit surovinovou politiku státu. Díky aktivitě nevládních organizací se mnohé povedlo a zamezilo se neekologické výrobě.

MS: *Zmínil jste důležitou skutečnost – proměny začaly touhou po nápravě životního prostředí. Vzduch se nedal dýchat, voda pít.*

... Ochrana vody ...

MS: *Jak se stavíte k otázce regulace ochrany vody? Snad jsme nezačínali od nuly?*

JM: Máte záměr zákona, ale ten potřebujete prosadit, schválit a naplnit.

MS: *Snadno se napíše, vyhlásí, ale naplnění je těžší, že?*

JM: Stát zde vystupuje v roli informátora, ale i represe. Státu se nedařilo nic, protože všechno bylo všech. Odpovědnost necítily a vlastně vytvářely se zbytečné věci. Po roce 1989 jsme si mysleli, že se pohneme k větší ekologizaci, což se zčásti dařilo. Nesmím opomenout velké postavy ekologického myšlení ve veřejném prostoru, jako byli pánové Ivan Dejmal a Josef Vavroušek, jako je Bedřich Moldan. Na začátku jsme jim pomáhali statovat a byli jsme tehdy v jejich stínu, nicméně později jsme postoje společenství Duha v některých ohledech překonali.

MS: *V tomto jste velmi sebevědomí i svědomití. Souhlasíte?*

JM: Také jsme byli označováni za ty, kteří se pohybují na okraji společnosti.

MS: *Takovému pojmenování se musíte dnes smát, že?*

JM: Ano, ale přesto jsme ztratili 20 – 30 let. Z mého pohledu šlo o vlastizradu. Někteří vládnoucí představitelé byli tak „narcisní“ a „jájinkovští“, že si tuto skutečnost nepřipouští. Uvědomme si, že dnes například prožíváme velké zvraty v počasí, také kvůli klimatické změně. Právě ona mohla být daleko razantněji tlumená. Mějme na paměti, že průmyslová výroba byla špinavá. Stalo se a nyní neseme následky, a proto si chování přírody musíme všimat. Změny jsou znatelné každým rokem. Vinu má na tom konzumní společnost žijící na Severu, byť Jih můžeme vinit z nárůstu populační křivky. Ve skutečnosti tomu tak není.

MS: *Někteří občané touží po bohatství, nechtějí žít nuzně. Společnost má v sobě zakódován pokrok, toužíme to vidět u svých dětí, na naší zahrádce, ale i v širším měřítku. Nemyslíte?*

JM: Nesdílím tento postoj. Mnoho z nás žilo skromně a šlo o jejich cíl. Bílá civilizace se trochu utrhlá. Zdá se nám, že vítězí tato konzumní DNA – ismus. Nemyslím si, že infiltrovaná doktrína má podobu zákona. Přiznávám, že mnoho lidí v tom nalezne jednoduchý přístup k životu. Vše je v této ideologii převedeno na peníze a nevytváří se tím zpětná vazba. Uvědomme si, že mcdonaldizace planety trvala 150 let, a proto tento přístup se jen tak nevypne. Asi musí přijít fyzikální podstata přírodních jevů, které jsou viditelnější. V tomto směru je klimatická krize velmi nadějná.

MS: *Očekáváte otřes u těch jedinců toužících po větším a větším rozvoji a kumulaci bohatství?*

JM: Elity vládnutí si myslí, že jsou nedotknutelné. Možná jde pouze o nedostatek svědomí i znalostí. Právě tito jedinci se domnívají, že planeta vydrží vše. Řada z nich již pochopila, že tomu tak není a věnují pro změnu velké finanční prostředky, například někteří miliardáři rozdávají prostředky na ochranu klimatu. Máme i skupiny bankéřů, kteří odmítnou podporovat i klimaticky vadné projekty. Je otázkou času, jestli se klimatickou změnou vyrovnáme, jestli obstojíme v tom děsivém vývoji. Uvědomělé elity západního světa se snaží vypínat špatné a zapínat správné vzorce jednání. Podívejme se na průmyslové zemědělství, které se podepisuje na stavu půdy i krajiny a lidé to považují normální. K bleskovým povodním nikdo nepřistupuje alternativně. Neoznačí například viníka – zemědělce, ale ukazuje na přírodu, Boha, nebo na nikoho, ale trpělivě poděkuje hasičům, že jim ulevili od zaplaveného sklepa, aby situace opakovala za 14 dní znovu. Zemědělec přitom nemá žádnou odpovědnost.

MS: *Jak pomoci z nešťastného, nevyhovujícího stavu?*

JM: K odstranění tohoto mechanismu by pomohlo vypnutí dotačních mechanismů na ministerstvu zemědělství, aby se vyplácelo zemědělství ekologické. K problému ozónu stačily tři, čtyři konference a vůle jednotlivých států a destrukce ozónace by se podařilo zvládnout.

MS: *Otázka vody a její rovnováha ve světě i klimatická změna se může tímto vyřešit?*

JM: Snad. Musíme dělat, co je třeba a nevím, jestli to dopadne dobře, ovšem nic jiného dělat nemůžeme z vyššího principu mravního. Pokud vím, člověk by měl zaujmout postoj, že likvidujeme planetu. Připustím-li, že tomu tak je, musím si uvědomit, jaký je můj podíl v systému. Ten se pokusím odstranit. Víím, že mnoho lidí to bude vytěsňovat. Korporace by se měly zamýšlet, jak lze tento problém léčit. Poté, mám-li nějaké povědomí, jak funguje globální systém, pokusím se ho opravit. Rozbije-li se mi kolo, také nepojedu slepě bez brzd, abych se na cestě z kopce „vymáznul“. Jako další důležitý bod považuji nedostatečnou komunikaci civilizací. Skepse zde není na prvním místě. Dopracujeme to a uvidíme. Cesta nás pozvolna učí, a buď si jistě skutečnosti uvědomíme, nebo ne, ovšem pak ale jako lidstvo vyhneme.

MS: *S otázkou ochrany přírody, speciálně vody, jsme více sžiti než v minulých desetiletích? Jen si vezměte, jak se proměnil svět od doby, kdy jste začal, pracovat v hnutí Duha.*

JM: Těžká otázka! Jako aktivisté jsme v počátku měli volnější ruce. Z některých ekologů se stali uhlazení úředníci s kravatami.

MS: *To víte, proměna bouřliváka v dospělého je ve středním věku asi obtížná!*

JM: Ne, že by to nebylo potřeba. Máte-li něco prosadit, musí být přítomna jistá míra razance. Na druhou stranu máme více nástrojů, které nám pomáhají. V minulosti jsme měli počítač, kde běžel T – 602. Byla to změna, protože celý život jsem psal dopisy rukou či jsem klapal třemi prsty na stroji.

MS: *Nepovažujete to za pozitivní proměnu?*

JM: Díky tomu jsem byl u vytržení! Setkal jsem se s lidmi, kteří byli zapálení a snad do toho půjdou. Investovali do toho peníze, svůj volný čas, vlast i duši. Srovnávám počátky našeho usilování s dneškem, zjišťuji, že občanské svobody po roce 1989 byly výrazně vyšší, jelikož byly dány zákonem. V „socíku“ jste si mohli říci své, ale jen jednou. V demokracii a jejím informačním šumu si můžete říkat, co chcete, ale je otázka, kdo vás chce a bude slyšet. V současné době (rok 2021 pozn. red.) jsou občanské svobody okrajovány jak v ústavním zákoně, tak v zákoně o ochraně přírody, za což by politici měli být postihováni, poněvadž šlapou po demokracii. V některých svobodách jsme se vrátili před rok 1989. Na druhou stranu – informační společnost komplikuje život těm, kteří chtějí odstavit

občanskou společnost i ekology od účasti na rozhodování o společných otázkách. Musíme využívat informační sítě, ale také ovlivňovat politiky, úředníky, také i vedení médií. Nesmíme zapomínat na mezinárodní propojení, například na Evropskou unii, která nám významně pomáhá. Stále cítíme nedostatečné proevropské uvědomění. Kolik velkých klimaskeptiků se u nás nachází! Právě integrace nám přinesla ohromné výhody a nevážíme si jich. Uvědomme si: Evropa se snaží řešit otázky vody v kontextu celého kontinentu. Její směrnice pečují o kvalitu vody, ale obecně o životní prostředí.

MS: „Bojujete“ s potě s neznalostí a velkou rezervovaností?

JM: Po mnoha letech se nám podařilo prosadit krajinné plánování, především díky odboru pro krajinu a biodiverzitu, což je část poradního orgánu, tedy Rady pro udržitelný rozvoj vlády ČR. V roce 2002 jsme prosadili úmluvu o krajině. Územní plánování se nezměnilo. Neustále jsme se zabývali zastavěným územím místo krajinou jako celkem. Nyní zápasíme za to, abychom dostali peníze z evropských fondů na rekonstrukci a obnovu krajiny. Někteří úředníci pomoc odmítají, protože asi budou mít více práce. Vlastně se nacházíme v tristní situaci a potřebujeme na to ukázat. Nedávno jsem napsal pojednání o Národním plánu obnovy, což je cesta státu z koronavirové krize. V článku jsem uvedl fakta a Ministerstvo zemědělství chce, abych se jim omluvil. Na úřadu prý vše běží, jak má.

MS: Jakou funkci má z vašeho pohledu tento úřad?

JM: V mých očích jde o ministerstvo vysušování a duch špatného myšlení přežívá nejen tam. Jeden z hinduistických učenců vidí fragmentaci mysli jako nebezpečí pro člověka i svět. Také uvádí, že strach, který vzniká, může být otázkou špatných informací. Naučíme-li lidi lépe myslet, uleví se nám od strachu.

MS: Jaké principiální řešení nabízíte, abychom ochránili planetu s jejími zdroji?

JM: Principiálně musíme zchudnout a jih by měl mírně zbohatnout, aby měli čas a prostor tento problém řešit. Právě tam se bude probíhat internalizace externalit, zmírňování ekologické stopy atd.

... Praktická realizace ...

MS: Pojdme k vaší činnosti – kultivaci české krajiny.

JM: Musíme přijít s optimálním řešením nápravy krajiny jako celku. Nyní se nacházíme u otázky prosazení. Například v oblasti obce Heřmánkovice na Broumovsku vidíte erozi, přestože máme erozní kalkulačky a jiné nástroje. Začíná platit protierozní vyhláška, kde jsou popsány nejlepší protierozní technologie v zemědělství. Zde stále držíme středověkou koncepci pole po spádnicí. Pro poznání jsme využili LPIS, kde jsou vyznačeny dráhy odtoku. Jdete-li do terénu, zjistíte, že eroze v terénu je větší. Již pouze tato skutečnost nám něco ukazuje – nehledě na klimatickou změnu. Přijdeme-li o dvacet centimetrů ornice, které máme, jako civilizace končíme. Nikdo se tím zásadně nezabývá. v Koncepci je stanoven odchod ornice v tunách na hektar, ovšem za společenství tvrdíme, že by nemělo odcházet nic. Udělejme si nyní cestu časem. Například císařský katastr – CO, zaznamenává louky, podmáčené prostory, ale i lesy. V současnosti nevymýšlíme nic nového, ovšem vidíme, že se v minulosti hodně zkazilo.

MS: Snažíte se přiblížit krajinu k roku 1840, kdy byla zakreslena do katastru?

JM: Vlastně ano. Složitě nemusíme počítat vinutí a meandrování. Stačí souhlas zemědělce. Naše práce je přesná, a to do dvou metrů díky mobilním technologiím. Mějme na paměti, že krajina našich předků byla pestrá, respektovala potřeby vláhy a byla i erozně udržitelná.

MS: *Jaký vztah máte k melioracím, které pomohly krajinu odvodnit?*

JM: Na příslušných povodních nalezneme meliorační projekty. Území, v nich jsme připravili krajinou proměnu, vědí o přesném rozkreslení melioračních sítí. Díky tomu pomůžeme řešit erozi a odvodnění krajiny. Velké objemy vody odcházejí na jaře, nezůstává v krajině, ale je vysušena. Navrhujeme renovaci a pomůžeme vodě. Vytvoříme louku či podmáčenou plochu. Díky této operaci se údolnice opět zamokří.

MS: *Jak velké území bude touto cestou nutné napravit?*

JM: Operací získáme velké množství vody, obnovíme vodnost toku. Údolnice propojíme pásy širokými 27 metrů, jež jsou vzdálené 120 metrů.

Upřímně - potřebovali bychom, abychom ji uplatnili v celé České republice i Evropské unii.

MS: *Vzniká otázka, jestli by na to přistoupili průmysloví zemědělci?*

JM: Bohužel mnozí zemědělci toto akceptovat nebudou. Předpokládám, že důležitou roli hrají informace.

MS: *Potřebujete cílenou informační kampaň.*

JM: Probíhá několik let, ale nenarazili jsme na nikoho, kdo by to odmítal. Rozjíždíme studie na 1 800 kilometrů čtverečních, ale rádi bychom připravili plán adaptace na klimatickou změnu pro celou Českou republiku. Snažíme se změnit společnou zemědělskou politiku 21+, aby ten, kdo přijme tato opatření, byl na tom lépe než ten, kdo je nepřijme.

Jednal jsem se svazem zemědělských podnikatelů. Také jsme se domluvili s agrolesníky. Dle našeho zjištění by měla Evropská unie přejít na agrolesní systém hospodaření, jinak zmizíme.

MS: *Snad lidé kolem spolku Pestrá krajina, jako je třeba Petr Marada, budou ostatní inspirovat.*

JM: Ano, ten to začal prosazovat, ale musel se zabývat vlastnickou otázkou a své pásy mohl udělat pouze někde. Ne vždy jdou po vrstevnici. My však prosazujeme, aby všechny úpravy byly po vrstevnici. Zdá se nám, že bychom mohli uspět, o čemž svědčí i zařazení do 15 best practises. Nabízíme komplexnější model než zúčastnění. Jediné, co považuji za srovnatelné, jsou adaptační strategie. Rádi bychom společností, které toto uskutečňují, nabídli naše know - how.

MS: *Nesmíme opomenout slova ekologického krajináře Josefa Fanty. Ten uvádí, že česká krajina nabízí mnoho z částí krajin Evropy.*

JM: Například existují pestřejší a zachovalejší jako Rakousko. Program naší společnosti je univerzální a jednoduchý. Důležitou roli má počítač, který to předpřipraví, a v terénu budeme údolnice upravovat, čímž se proces zrychlí. Tyto pilotní projekty zde existují a půjdou replikovat. Podstatná je i aktivní účast místních lidí, kteří se projekty mohou i živit.

... **Tůň** ...

JM: Některé obce projekty dělají načerno. Náhodně jsme narazili na meliorační trubku. Kdybychom kopali o deset metrů jinde, tůň bude suchá. Možná bychom se měli ptát, jak přesvědčit lidi, zemědělce, kteří projekt podporují. Nezapomínejme na jedno: orchestr hraje dobře, má-li dirigenta a noty. Ty bych měl hrát v nějakém pořadí, aby vznikal lad. Nemůžeme si myslet, že symfonie vznikne libovůlí hudebníků.

MS: *Spíše by šlo o kakofonii, ne?*

JM: Tu nepotřebujeme. Náš projekt je založen na synergii všech opatření, nejen na zádrž vody. Stát se domníval, že se vlastníci domluví, avšak jde o nesmysl. Nejprve musíme mít plán, právě ty noty. Nemůžeme pak opravovat krajinu jinak než přes návrh, nad nímž se vede debata. Právě v tom hraje svou roli studie proveditelnosti.

MS: *Ptejme se, jak pochopitelný návrh prosadit v Poslanecké sněmovně ČR?*

JM: To půjde, je to však spíše otázka času.

MS: *Co soudíte o rychlých změnách počasí, jimž čelíme, a jejich dopadech na krajinu?*

JM: Větší energie v atmosféře bude způsobovat cyklóny přicházející z moře na pevninu, ale i tornáda, která budou četnější a větší. Právě po tornádu na jižní Moravě nikdo nemůže pochybovat o klimatické změně. Budou-li se podmínky zhoršovat, projev se nemůže zlepšit, a proto navrhujeme návrat přirozené krajiny, aby se zvýšila „profukovatelnost“ krajiny, aby se zlepšil chladicí efekt. Jakmile se ten zvětší, nebudeme čelit takovým výkyvům počasí, i když klimatická změna bude dál pokračovat. Projev se sice zbrzdí vhodnou adaptací krajiny, ovšem ta musí být razantní.